

TÜRK DİLİ

TÜRK DİLİ

CÜMLE BİLGİSİ-1

(Söz Dizimi, Sentaks)

KELİME GRUPLARI

(Söz Öbeği, Sözcük Grubu)

TÜRK DİLİ

İÇİNDEKİLER

CÜMLE BİLGİSİ

- **Kelime Grupları**
 1. İsim Tamlaması
 2. Sıfat Tamlaması
 3. Aitlik Grubu
 4. Tekrar Grubu (İkilemeler)
 5. Birleşik İsim
 6. Birleşik Fiil
 7. Unvan Grubu
 8. Edat Grubu
 9. Ünlem Grubu
 10. Bağlama Grubu
 11. Sayı Grubu
 12. Fiil Grupları
 13. Kısaltma Grupları

TÜRK DİLİ

CÜMLE BİLGİSİ (SÖZ DİZİMİ, SENTAKS)

Cümleyi oluşturan kelime veya kelime gruplarının yapısını, bunların cümlede sıralanışlarını, görevlerini ve cümlelerin yapısını inceleyen dil bilgisi dalıdır.

Anlatılmak istenen duygu, düşünce veya olayın sözlü ya da yazılı olarak dilin kurallarına uygun biçimde ifadesi kolay değildir. Sağlam cümle kurma yeteneğinin kazanılması, dili kullanma alışkanlığının geliştirilmesine, bilgi birikimine, çok okumaya ve plânlı bir eğitime bağlıdır.

CÜMLE BİLGİSİ

Kelime Grupları

1. İsim Tamlaması
2. Sıfat Tamlaması
3. Aitlik Grubu
4. Tekrar Grubu (İkilemeler)
5. Birleşik İsim
6. Birleşik Fiil
7. Unvan Grubu
8. Edat Grubu
9. Ünlem Grubu
10. Bağlama Grubu
11. Sayı Grubu
12. Fiil Grupları
13. Kısaltma Grupları

TÜRK DİLİ

CÜMLE BİLGİSİ

Kelime Grupları

1. İsim Tamlaması
2. Sıfat Tamlaması
3. Aitlik Grubu
4. Tekrar Grubu (İkilemeler)
5. Birleşik İsim
6. Birleşik Fiil
7. Unvan Grubu
8. Edat Grubu
9. Ünlem Grubu
10. Bağlama Grubu
11. Sayı Grubu
12. Fiil Grupları
13. Kısaltma Grupları

Cümleyi bir gerdanlığa benzetirsek, cümledeki kelime ve kelime grupları da bu gerdanlığı oluşturan parçalar gibidir. Bir kuyumcu bu gerdanlığı meydana getiren parçaların her birini nasıl özenle seçip bunları belli bir ölçü ve düzen içerisinde, kendisinden de bir şeyler katarak birleştirip bir bütün oluşturuyorsa eğitim almış kişiler de sağlam ve düzgün cümleler kurabilmelidir.

TÜRK DİLİ

• Kelime Grupları

Kelime grubu, birden fazla kelimedenden oluştuğu hâlde cümledeki görevi bakımından bir kelimedenden farksız olarak yerine göre bir kelime gibi çekim eki alabilen, yapı ve anlam bakımından bütünlük taşıyan dil birliğidir: *bir içim su, kitap mitap, Kel Ali, pahalı elbise, sen ve ben, sizin için, sora sora, yükte hafif, Türkçe defteri, yün kazak* vb.

Kelime gruplarının başlıcaları şunlardır:

CÜMLE BİLGİSİ

Kelime Grupları

1. İsim Tamlaması
2. Sıfat Tamlaması
3. Aitlik Grubu
4. Tekrar Grubu (İkilemeler)
5. Birleşik İsim
6. Birleşik Fiil
7. Unvan Grubu
8. Edat Grubu
9. Ünlem Grubu
10. Bağlama Grubu
11. Sayı Grubu
12. Fiil Grupları
13. Kısaltma Grupları

1. İsim Tamlaması

Birden fazla ismin iyelik, tür, nitelik vb. ilgilerle oluşturduğu kelime grubudur:

Akdeniz akşamları, benim ödevim, defne yaprağı, gül kokusu, hesap

makinesi, insanlık hâli, masa örtüsü, öğrencilerin sınavı, öğretmenin kalemi

vb.

Belirtili isim tamlaması :

adamın iyisi

dayımın oğlu

Konya'nın havası

köyün yolu

TÜRK DİLİ

CÜMLE BİLGİSİ

Kelime Grupları

1. İsim Tamlaması
2. Sıfat Tamlaması
3. Aitlik Grubu
4. Tekrar Grubu (İkilemeler)
5. Birleşik İsim
6. Birleşik Fiil
7. Unvan Grubu
8. Edat Grubu
9. Ünlem Grubu
10. Bağlama Grubu
11. Sayı Grubu
12. Fiil Grupları
13. Kısaltma Grupları

Belirtili isim tamlamalarında sıfat, tamlayan veya tamlanandan önce getirilebilir. Anlam sıfatın yerine göre değişir:

eski masanın örtüsü (eski olan, masadır.)

masanın eski örtüsü (eski olan, örtüdür.)

Belirtisiz isim tamlaması :

Amasya elması

belediye başkanı

gül kurusu

söz varlığı

Belirtisiz isim tamlamasında tamlayan isim genel ve belirsiz olmasına rağmen tamlanana bağlılık daha kuvvetlidir:

çalışma masası

bulaşık makinesi

çay bardağı

duvar saati

hesap makinesi

TÜRK DİLİ

Belirtisiz isim tamlamalarında tamlayanla tamlanan arasına başka kelimeler girmez:

çilek reçeli, çocuk ayakkabısı, erkek gömleği, kaşar peyniri, taş fırın ekmeği...

Bu sebeple *millî eğitim eski müdürü, Malatya eski valisi, devlet eski bakanı, makine yüksek mühendisi* gibi tamlamalar yanlıştır:

devlet eski bakanı

eski devlet bakanı

devlet çalışan bakanı

çalışkan devlet bakanı

cep bozuk telefonu

bozuk cep telefonu

Tamlama belirtili olursa araya başka kelimeler girebilir:

motorların saatlerdir süren sinir bozucu gürültüsü

CÜMLE BİLGİSİ

Kelime Grupları

1. İsim Tamlaması
2. Sıfat Tamlaması
3. Aitlik Grubu
4. Tekrar Grubu (ikilemeler)
5. Birleşik İsim
6. Birleşik Fiil
7. Unvan Grubu
8. Edat Grubu
9. Ünlem Grubu
10. Bağlama Grubu
11. Sayı Grubu
12. Fiil Grupları
13. Kısaltma Grupları

TÜRK DİLİ

CÜMLE BİLGİSİ

Kelime Grupları

1. İsim Tamlaması
2. Sıfat Tamlaması
3. Aitlik Grubu
4. Tekrar Grubu (İkilemeler)
5. Birleşik İsim
6. Birleşik Fiil
7. Unvan Grubu
8. Edat Grubu
9. Ünlem Grubu
10. Bağlama Grubu
11. Sayı Grubu
12. Fiil Grupları
13. Kısaltma Grupları

Beşiktaş, Fenerbahçe, Galatasaray, Kadıköy, Topkapı gibi örneklerde (galatı-meşhur olarak) tamlanan eki atılarak dil yanlışlığı yapılmıştır. Son zamanlarda bu yanlışlığın çeşitli sebeplerle gittikçe yaygınlaştığı görülmektedir:

bayan giyim, çocuk ayakkabı, kemer patlıcan, yaprak sarma, Karadeniz çay, demlik poşet, bayan terlik, nevresim takım, yemek tabak, oto teyp, ciğer tava, tavuk döner, şiş kebab, Kumru Sokak, Lise durak, gül bahçe, Zafer çarşı gibi örnekler Türkçenin yapısına uymaz.

Zincirleme İsim Tamlaması: İsim tamlaması, ikiden fazla isimle kurulursa bu adı alır.

çocuk kitapları sergisi, insanların dürüstlüğüünün göstergesi, okulun giriş kapısı, tavşanın suyunun suyu vb.

Not: İlgili ekinin ikiden fazla kullanılması zincirlenme olarak da adlandırılan ahenk kusuruna sebep olur.

2. Sıfat Tamlaması

Bir ismin kendisini niteleyen veya belirten bir sıfat unsuruyla oluşturduğu kelime grubuna *sıfat tamlaması* denir.

Sıfat tamlaması eksiz bir tamlamadır. Sıfat olarak kullanılan kelime

çekim eki almaz:

büyük şehir, eski konak, inatçı keçi, karlı dağlar, sıcak çorba, soğuk su, temiz toplum, üç arkadaş

Bir isme birden fazla sıfat bağlanabilir:

akıllı uslu, terbiyeli, iri yapılı, çalışkan bir **genç**

TÜRK DİLİ

***Altın saat, demir kapı, gümüş yüzük, plâstik kova, yün çorap* gibi örneklerin takısız isim tamlaması değil, sıfat tamlaması olduğu unutulmamalıdır.**

kırmızı kalem,

altın saat

altından yapılmış

demir kapı

demirden yapılmış kapı

Dikkat: Geniş bahçe, yollanacak para gibi sıfat tamlamalarında sözcüklerin yeri değiştirilirse sıfat yüklem olur, cümle oluşur.

okumuş adam

adam okumuş (tur)

yakacak odun

odun yakacak

CÜMLE BİLGİSİ

Kelime Grupları

1. İsim Tamlaması

2. Sıfat Tamlaması

3. Aitlik Grubu

4. Tekrar Grubu (İkilemeler)

5. Birleşik İsim

6. Birleşik Fiil

7. Unvan Grubu

8. Edat Grubu

9. Ünlem Grubu

10. Bağlama Grubu

11. Sayı Grubu

12. Fiil Grupları

13. Kısaltma Grupları

3. Aitlik Grubu

-ki aitlik ekiyle yapılan bu grup, cümlede zamir veya sıfat görevinde bulunur:

*çalışkan öğrencininki, sizinki, tarihten önceki, üniversite ile çarşı arasında
gidip gelen dolmuşlardaki*

CÜMLE BİLGİSİ

Kelime Grupları

1. İsim Tamlaması

2. Sıfat Tamlaması

3. Aitlik Grubu

4. Tekrar Grubu (İkilemeler)

5. Birleşik İsim

6. Birleşik Fiil

7. Unvan Grubu

8. Edat Grubu

9. Ünlem Grubu

10. Bağlama Grubu

11. Sayı Grubu

12. Fiil Grupları

13. Kısaltma Grupları

4. Tekrar Grubu (İkilemeler)

Kuvvetlendirme, çokluk ve devamlılık işlevlerinden birini yerine getirmek üzere aynı türden iki kelimenin eksiz olarak arka arkaya getirilmesiyle yapılan kelime grubudur:

bir bir (anlattı), çoluk çocuk, deli dolu, gide gide (bir söğüde dayandım), sora sora (Bağdat bulunur), yumuk yumuk (eller) vb.

Tekrar grupları yapılarılarına göre dörde ayrılır:

CÜMLE BİLGİSİ

Kelime Grupları

1. İsim Tamlaması
2. Sıfat Tamlaması
3. Aitlik Grubu
4. Tekrar Grubu (İkilemeler)
5. Birleşik İsim
6. Birleşik Fiil
7. Unvan Grubu
8. Edat Grubu
9. Ünlem Grubu
10. Bağlama Grubu
11. Sayı Grubu
12. Fiil Grupları
13. Kısaltma Grupları

TÜRK DİLİ

CÜMLE BİLGİSİ

Kelime Grupları

1. İsim Tamlaması
2. Sıfat Tamlaması
3. Aitlik Grubu
4. Tekrar Grubu
(İkilemeler)
5. Birleşik İsim
6. Birleşik Fiil
7. Unvan Grubu
8. Edat Grubu
9. Ünlem Grubu
10. Bağlama Grubu
11. Sayı Grubu
12. Fiil Grupları
13. Kısaltma Grupları

Aynen tekrarlar

adım adım, dura dura, derin derin, güle güle, göz göz, gürül gürül, ikişer ikişer, tatlı tatlı, tıklar tıklar, yavaş yavaş

Eş anlamlı tekrarlar

açık saçık, eğri büğrü, falan filan, ipsiz sapsız, saç sakal, saçma sapan, toz toprak, yana yakıla

Zıt anlamlı tekrarlar

acı tatlı, alt üst, aşağı yukarı, bata çıka, büyük küçük, düşe kalka, içli dışlı, iyi kötü

İlaveli tekrarlar

adam madam, ev mev; apaçık, büsbütün, dümdüz, kapkara, mosmor, yemyeşil

İlaveli tekrarlarda *m, p, r, s* seslerinden yararlanılır:

bembeyaz, kıpkırmızı, tertemiz, koskoca

5. Birleşik İsim

Bazı yer adları ve ikili üçlü bütün kişi adları birleşik isim grubunu oluşturur:

Çanakkale, Sarıyer, Şereflikoçhisar, Yenişehir; Ahmet Caferoğlu, Ahmet Hamdi Tanpınar, Faruk Nafiz Çamlıbel, Faruk Kadri Timurtaş, Necmettin Hacıeminoğlu, Reşat Nuri Güntekin

CÜMLE BİLGİSİ

Kelime Grupları

1. İsim Tamlaması
2. Sıfat Tamlaması
3. Aitlik Grubu
4. Tekrar Grubu
(İkilemeler)
5. Birleşik İsim
6. Birleşik Fiil
7. Unvan Grubu
8. Edat Grubu
9. Ünlem Grubu
10. Bağlama Grubu
11. Sayı Grubu
12. Fiil Grupları
13. Kısaltma Grupları

6. Birleşik Fiil

Bir eylemi karşılamak üzere isim veya fiile bir yardımcı fiilin getirilmesiyle yapılan kelime grubudur. Yapılışlarına göre üçe ayrılır:

a) İsme yardımcı fiil getirilerek yapılan birleşik fiiller:

İsim + Yardımcı Fiil

affet-, alay et-, kabul et-, şükret-, telefon et-, terk et-, hasta eyle-, kul eyle-; namaz kıl-; gürültü yap-, spor yap-; adam ol-, dost ol-, kör ol-, yapmış bulun-, gelmiş bulun-

b) Fiile yardımcı fiil getirilerek yapılan birleşik fiiller: (Kurallı Birleşik Fiil)

Fiil + Yardımcı Fiil

*durabil-, gelebil-, gülebil-, satabil-, yazabil- (yeterlik);
aliver-, çekiver-, soruver-, takiver- (tezlik);
bakıp dur-, gidedur-, süregel-, bakakal-, oturakoy- (sürerlik);
düşeyaz-, öleyaz- (yaklaşma)*

TÜRK DİLİ

c) Anlamca kaynaşmış, deyimleşmiş birleşik fiiller:

başkaldır-, el aç-, çile çek-, diş bile-, gönül ver-, kol gez-, nazar değ-; başa gel-, baştan çıkar-, canını al-, deliye dön-, elden ayaktan düş-, elini eteğini çek-, kolunu kanadını kır-, yoldan çık-

CÜMLE BİLGİSİ

Kelime Grupları

1. İsim Tamlaması
2. Sıfat Tamlaması
3. Aitlik Grubu
4. Tekrar Grubu
- (İkilemeler)
5. Birleşik İsim
6. Birleşik Fiil
7. Unvan Grubu
8. Edat Grubu
9. Ünlem Grubu
10. Bağlama Grubu
11. Sayı Grubu
12. Fiil Grupları
13. Kısaltma Grupları

7. Unvan Grubu

CÜMLE BİLGİSİ

Kelime Grupları

1. İsim Tamlaması
2. Sıfat Tamlaması
3. Aitlik Grubu
4. Tekrar Grubu (İkilemeler)
5. Birleşik İsim
6. Birleşik Fiil
7. Unvan Grubu
8. Edat Grubu
9. Ünlem Grubu
10. Bağlama Grubu
11. Sayı Grubu
12. Fiil Grupları
13. Kısaltma Grupları

- Kişi adıyla bir unvan veya akrabalık isminin ek almadan oluşturduğu gruptur. Unvan veya akrabalık adı kişi adından sonra gelir:
Hüseyin Çavuş, Mehmet Efendi, Oğuz Kağan, Muharrem Bey, Sevim Hanım; Ayşe nine, Fahriye abla, Kenan amca, Meral teyze, Zeki dede
- Unvan veya akrabalık ismi başa getirilirse birleşik isim olur:
Dede Korkut, Genç Osman, Albay Yetkin, Molla Kasım

CÜMLE BİLGİSİ

Kelime Grupları

1. İsim Tamlaması
2. Sıfat Tamlaması
3. Aitlik Grubu
4. Tekrar Grubu
(İkilemeler)
5. Birleşik İsim
6. Birleşik Fiil
7. Unvan Grubu
8. Edat Grubu
9. Ünlem Grubu
10. Bağlama Grubu
11. Sayı Grubu
12. Fiil Grupları
13. Kısaltma Grupları

Bir ismin, kendisinden sonra gelen çekim edatıyla oluşturduğu kelime grubudur.

bana göre, bir hafta kalmak üzere, bizim için, dönemin sonuna doğru, rektörlükten bildirildiğine göre, saman altından su yürüten biri gibi, senin güzel hatırın için, testereyle

CÜMLE BİLGİSİ

Kelime Grupları

1. İsim Tamlaması
2. Sıfat Tamlaması
3. Aitlik Grubu
4. Tekrar Grubu (İkilemeler)
5. Birleşik İsim
6. Birleşik Fiil
7. Unvan Grubu
8. Edat Grubu
9. Ünlem Grubu
10. Bağlama Grubu
11. Sayı Grubu
12. Fiil Grupları
13. Kısaltma Grupları

Bir seslenme edatıyla ismin ek almadan oluşturduğu kelime grubudur:

ay oğul, be kardeşim, ey Türk gençliği, ey bu topraklar için toprağa düşmüş asker, ey millet, ey yiğit, yâ Ali vb.

Örneklerde görüldüğü gibi edat önce, isim veya isim görevindeki kelime grubu sonra gelir

TÜRK DİLİ

10. Bağlama Grubu

CÜMLE BİLGİSİ

Kelime Grupları

1. İsim Tamlaması
2. Sıfat Tamlaması
3. Aitlik Grubu
4. Tekrar Grubu
- (İkilemeler)
5. Birleşik İsim
6. Birleşik Fiil
7. Unvan Grubu
8. Edat Grubu
9. Ünlem Grubu
10. Bağlama Grubu
11. Sayı Grubu
12. Fiil Grupları
13. Kısaltma Grupları

Sıralama işlevindeki *ve, ile, ilâ (-den-e kadar)* edatlarıyla kurulan kelime grubudur:

güzel ve çirkin, Mai ve Siyah, sen ve ben; doğruyla yanlış, Tahir ile Zühre, teyzesinin kızıyla yeğeni, yerle gök, seksen ilâ doksan

- *Birliği ve yapısı en zayıf olan kelime grubu, bağlama grubudur.*

Türkçede sayılar,

üç, beş, elli, yüz, bin, milyon, milyar (tek kelimelik isim)

beş yüz, yetmiş bin, on milyar (sıfat tamlaması)

on sekiz, yirmi dört, sekiz yüz on dokuz (sayı grubu) şeklindedir.

256, 39.876, 845.697.437

Demek ki sayı grubu, tek kelimelik sayıların 10'dan sonrakilerinin ve sıfat tamlaması biçimindeki sayıların ara yerlerindeki sayılardır.

12. Fiil Grupları (Fiilimsi Grupları)

Fiilden türetilen fakat çekime girmeyerek sadece olumsuz yapılabilen fiil isimleri, sıfat-fiiller ve zarf-fiillerle kurulan kelime gruplarıdır.

a) Fiil ismi grubu: Fiillerden, *-oş; -ma, -me; -mak, -mek* ekleriyle türetilen isimlerin kendilerinden önce gelen unsurlarla birlikte oluşturdukları kelime grubudur.

*alış veriş yapmak, pazara gitmek, resim yapmak,
ileri görüşlü olma, etkili ve güzel konuşma
Ankara'ya yürüyüş, sıkışık trafikte köprüden geçiş
on beş yıl görev yaptığı okulundan ayrılış*

TÜRK DİLİ

b) Sıfat-fiil grubu: Sıfat-fiilin, kendisine bağlı unsurlarla oluşturduğu kelime grubudur.

*annesine hiç çekmeyen (kız),
havadan gelen (para),
temiz havada yürüyüş yapan (adam),
modası geçmiş (lâflar)*

c) Zarf-fiil grubu: Fiillerden zarf-fiil ekleriyle türetilen kelimelerin kendilerinden önceki unsurlarla bir araya gelerek oluşturduğu gruptur:

sabahtan akşama kadar sağda solda konuşup, kaldığını sandığı dersten geçtiğini öğrenince, sınıfın ortasında birden ağlamaya başlayınca, bugüne kadar kimseye eyvallah etmeden, bütün günahları için tövbe ederek, söylene söylene

- CÜMLE BİLGİSİ
Kelime Grupları
1. İsim Tamlaması
 2. Sıfat Tamlaması
 3. Aitlik Grubu
 4. Tekrar Grubu (İkilemeler)
 5. Birleşik İsim
 6. Birleşik Fiil
 7. Unvan Grubu
 8. Edat Grubu
 9. Ünlem Grubu
 10. Bağlama Grubu
 11. Sayı Grubu
 12. Fiil Grupları
 13. Kısaltma Grupları

13. Kısaltma Grupları

Kelime gruplarıyla cümlelerin kısalıp yıpranması ve kalıplaşma ile ortaya çıkan gruplardır: *baş başa, baş üstüne, eller yukarı (kalksın), günaydın (olsun), güle güle (gidiniz), o gün bugün, omuz omuza, yan yana, yüz yüze* gibi. Bu grupların herhangi bir kuralı olmamakla birlikte genellikle iki isim unsurundan oluşur:

- a) **İsnat grubu:** Biri diğerine isnat edilen iki isim unsuru *isnat grubunu* meydana getirir: *alnı açık, ayak yalın, baş açık, bağı yanık, başı boş, canı tez, eli eçik, gözü açık, karnı tok, sırtı pek, saçı uzun gibi.*
- b) **Belirtme grubu:** Belirtme hâli ekini alan bir isim unsurunun kendisinden sonra gelen bir başka isim unsuruyla oluşturduğu kelime grubudur: *iyiliği takdir, kitabı ithaf, memuru teftiş*
- c) **Yaklaşma grubu:** Yaklaşma hâli ekini alan bir isim unsurunun kendisinden sonra gelen bir başka isim unsuruyla oluşturduğu kelime grubudur *ayağına çabuk, başa belâ, başına buyruk, cana yakın, dile kolay, sözüne sadık*

TÜRK DİLİ

- CÜMLE BİLGİSİ
Kelime Grupları
1. İsim Tamlaması
2. Sıfat Tamlaması
3. Aitlik Grubu
4. Tekrar Grubu
(İkilemeler)
5. Birleşik İsim
6. Birleşik Fiil
7. Unvan Grubu
8. Edat Grubu
9. Ünlem Grubu
10. Bağlama Grubu
11. Sayı Grubu
12. Fiil Grupları
13. Kısaltma Grupları

- ç) **Bulunma grubu:** Bulunma hâli ekini alan bir isim unsurunun kendisinden sonra gelen bir başka isim unsuruyla oluşturduğu kelime grubudur: *ayda bir, dam üstünde saksağan, elde bir, işinde uzman, solda sıfır, tarihte bugün, yükte hafif, yüzde elli*
- d) **Ayrılma grubu:** Ayrılma hâli ekini alan bir isim unsurunun kendisinden sonra gelen bir başka isim unsuruyla oluşturduğu kelime grubudur *anadan doğma, candan arkadaş, gönülden ırak, içinden pazarlıklı, kafadan kontak, kıldan ince, kılıçtan keskin, kulaktan dolma, sonradan görme*
- e) **İlgi grubu:** *benim ev (-im), bizim oğlan, sizin hoca, teyzemgilin bahçe*
- f) **Vasıta grubu:** Vasıta eki (-la, -le) alan bir ismin başka bir isim unsuruyla oluşturduğu kelime grubudur. Bu grup sıfat-fiil veya zarf-fiil grubundan kısaltmıştır: *babasıyla dargın, çiçeklerle süslü (araba), çuvalla para, sizinle arkadaş (olan) (gençler)*